

Miljørettet helsevern i Indre Østfold IKS

SKADEDYRBEKJEMPELSE I BARNEHAGER OG SKOLER

RAPPORT

2008

FORORD

Miljørettet helsevern i Indre Østfold IKS (MHVIØ) vil med denne rapporten rette oppmerksomheten mot bruk av kjemiske bekjempelsesmidler i barn og unges omgivelser. Rapporten inneholder resultater fra en spørreundersøkelse gjennomført våren 2008 der rutiner rundt skadedyrbekjempelse i barnehager og skoler i regionen ble kartlagt.

Rapporten inneholder ikke litteraturhenvisninger. Bakgrunnsstoff brukt i rapporten er hentet fra informasjon på Folkehelseinstituttets nettsider og fra direkte kontakt med fagpersoner ved Folkehelseinstituttet. Vi takker disse for imøtekommenhet og for velvillige svar på alle våre spørsmål!

MHVIØ vil til slutt takke de barnehager og skoler i regionen som tok seg tid til å svare på undersøkelsen!

22. august 2008

Birgitte Henriksen
Miljøingeniør

Astrid Rutherford
Smittevernoverlege

SAMMENDRAG

Rutiner ved bruk av kjemiske bekjempelsesmidler i barn og unges innemiljø er hovedtemaet i rapporten. Rapporten baserer seg på resultater fra en spørreundersøkelse. Undersøkelsen ble satt i gang etter at det ble tatt mistanke om utilstrekkelige rutiner i forbindelse med kjemisk skadedyrbekjempelse utført av firmaer/skadedyrbekjempere i barnehager i regionen Indre Østfold.

Til sammen svarte 24 barnehager (39 %) og 20 skoler (53 %) på de utsendte spørreskjemaene. Av virksomhetene som avga svar i undersøkelsen hadde 73 % hatt besøk av skadedyr i form av enten svart jordmaur, mus eller rotter i løpet av perioden 2005-2007. Av kommunene/virksomhetene hadde 43 % faste avtaler med firmaer som driver skadedyrbekjempelse. Noe over halvparten av disse hadde også faste/årlige besøk av skadedyrbekjempere uavhengig av om skadedyr var observert eller ikke.

Det ble utført kjemisk bekjempelse i form av sprøyting mot maur i fem (21 %) av barnehagene. Kjemisk bekjempelse ble utført i 46 % av tilfellene med besøk av svart jordmaur i barnehager. All slik bekjempelse ble utført av firma/autorisert skadedyrbekjempere. Kun ett av disse tilfellene oppgis å være sikret mot små barn i form av at sprøyting foregikk utenom åpningstid. Foreldre ble ikke varslet om bekjempelsen i noen av tilfellene. I skoler foregikk 2 av 3 slike bekjempelser utenom åpningstid. Av 23 åtestasjoner mot mus eller maur ble 14 oppgitt å være sikret i form av utilgjengelig plassering for barn. Variable svar på undersøkelsen kan skyldes at spørsmålsstillingen har blitt oppfattet forskjellig. Dette utgjør en sannsynlig feilkilde hva sikringstiltak angår. Bruk av åtestasjoner mot mus viste seg å være vanligere enn bruk av feller (eller begge deler ble benyttet). Åtestasjoner med gift ble ofte vurdert som lite risikofylt å benytte, og ikke som en form for kjemiske bekjempelse. Undersøkelsen avdekker at det sjelden gis informasjon om bekjempelse eller skadedyr i forbindelse med besøk av skadedyrbekjempere/firma.

Enkelte tilfeller av kjemisk bekjempelse kunne trolig vært unngått, dersom virksomheten hadde hatt tilstrekkelig informasjon om forebyggende tiltak. Rutinene var til dels mangelfulle ved kjemisk bekjempelse utført av skadedyrbekjempere/firma i en del barnehager og skoler. Sprøyting mot maur inne i barnehager med små barn tilstede vurderes å være mest alvorlig. Manglende varsling av foreldre i forbindelse med kjemisk bekjempelse anses også å være utilfredsstillende. I virksomheter med faste besøk av firma/skadedyrbekjempere kan det synes som om kjemisk bekjempelse er mer vanlig enn der behovet for besøk av skadedyrbekjempere blir vurdert av virksomheten selv. I enkelte tilfeller kan imidlertid faste besøk være resultatet av hyppige problemer med skadedyr og dermed gi et noe uriktig bilde av denne forskjellen.

MHVIØ er av den oppfatning at regelverket bør endres for å sikre bedre rutiner ved kjemisk bekjempelse i barnehager og småskoler. Et mulig forslag kan være innføring av meldeplikt til kommunen før kjemisk bekjempelsestiltak mot skadedyr settes i gang. Melding eller varsling bør inneholde opplysning om når bekjempelse skal finne sted samt bakgrunn for bekjempelsen. Varsling eller melding i forkant av en bekjempelse vil også gjøre det mulig for tilsynsmyndighet å ta stikkprøvebasert tilsyn ved gjennomføring av selve bekjempelsen.

INNLEDNING

MHVIØ har ansvar for å føre tilsyn med firmaer som driver skadedyrkontroll gjennom forskrift om skadedyrbekjempelse (21-12-2000). MHVIØ har også generelt ansvar for rådgivning og tilsyn innenfor fagområder som omfatter faktorer i miljøet med innvirkning på helsa. Dette kan være kjemiske, fysiske, biologiske og sosiale miljøfaktorer. Bruk av kjemiske midler i skoler og barnehager er en av mange viktige faktorer som kan ha innvirkning på helsa, og som MHVIØ ønsker å ha oversikt over.

Skadedyrbekjempelse i kommunale bygninger/virksomheter kan enten utføres av kommunens eget personell eller av autorisert skadedyrbekjemper. Generelt inngår ofte kommunene avtaler med firmaer som driver skadedyrbekjempelse for å ivareta kontroll og bekjempelse av skadedyr. I følge skadedyrforskriften, er den som gjennomfører skadedyrbekjempelsen pliktig til å bruke minst skadelige middel og metode. Skadedyrbekjemper er i tillegg pliktig til å føre protokoll med sentral informasjon om bekjempelsen slik som; tidspunkt, sted, eier, oppdragsgiver, anvendt middel, kvantum, metode, resultat, type skadedyr, nabovarsel og eventuelle skader.

Etter at det ble avdekket sviktende rutiner rundt skadedyrbekjempelse i en barnehage, ønsket MHVIØ å gjennomføre en større undersøkelse for å se på av omfanget og rutinene rundt skadedyrbekjempelse i skoler og barnehager i praksis.

Skadedyr

I forskrift om skadedyrbekjempelse er skadedyr definert som "Pattedyr, fugler, insekter og andre levende organismer som kan overføre smittsomme sykdommer eller forårsake andre sykdommer eller helseproblemer hos mennesker, eller som gjør materiell skade og derved utløser bekjempelsestiltak. Sykdomsfremkallende mikroorganismer regnes ikke som skadedyr etter forskriften her".

Noen eksempler på skadeinsekter; tysk kakerlakk, fruktfluer, brun pelsbille, svart jordmaur, sølvkre, stokkmaur, veggedyr og husbukk. I tillegg er mus og rotter godt kjente og relativt hyppig forekommende skadedyr.

De ulike skadedyrene gjør skade på forskjellig vis, i forskjellige omgivelser og i forskjellig grad. Toleransen for skadedyr, eller det man oppfatter som et skadedyr, er forskjellig fra person til person. Frykten eller toleransen for mulig skadedyr står ikke alltid i forhold til potensiell eller reell skade i praksis. Frykt eller toleranse i ulik grad vil ofte ha betydning for tidspunktet og omfanget av tiltak som settes i gang.

Kjemiske bekjempelsesmidler

Bekjempelsesmidler er definert i forskriften som biocidholdige produkter, kjemiske eller biologiske, bestående av ett eller flere virksomme stoffer, eller konstruksjoner som fordriver, tillokker, fanger eller avliver skadedyr eller hindrer deres formering. Skadedyrbekjempelse er definert som "alle tiltak som skal forebygge forekomst av skadedyr og/eller tar sikte på å utrydde eller redusere forekomst av skadedyr".

Pesticider er samlebetegnelse på kjemiske bekjempelsesmidler som brukes for å bekjempe skadedyr, sopp og ugras både i landbruk og offentlige og private bygninger, båter og andre innretninger. Insekticider er kjemiske stoffer av varierende giftighet som brukes for å

bekjempe skadeinsekter. Pesticider kan være helseskadelige for mennesker dersom man blir eksponert for disse.

Helserisiko ved pesticideksponering

Graden av helserisiko avhenger av typen middel, dose og konsentrasjon sammen med en rekke andre faktorer som for eksempel alder, immunforsvar og generell helsetilstand sammen med den totale belastning av faktorer som påvirker helsa. Barn er spesielt utsatt for pesticideksponering ettersom den relative mengden de får i seg er større, sett i forhold til kroppsstørrelse. I tillegg har barn dårligere evne til å bryte ned og kvitte seg med stoffene. Barn er i stadig utvikling, og utviklingsprosessene er ekstra sårbare for pesticideksponering.

Mens effekter av akutt pesticid-eksponering er godt kjent, er det mer usikkerhet knyttet til effekter ved lavere eksponering over tid. Akutt pesticideksponering kan føre til symptomer av ulik alvorlighetsgrad avhengig av middel og konsentrasjon. Eksempler er prikking i hud, spyttsekresjon, kvalme, skjelvinger, kramper, hjerterytmeforstyrrelser og i verste fall koma og død. Stoffe som benyttes i åtestasjoner mot rotter og mus har høy akutt giftighet. Pesticider som kan benyttes mot for eksempel svart jordmaur innendørs har betydelig lavere akutt giftighet. Rester av pesticider etter innendørs bruk kan imidlertid oppkonsentreres i støv, og føre til økt fare for eksponering over tid.

Det finnes eksempler på akutt forgiftning av barn som har fått tak i gift fra åtestasjoner med rottegift. Det er knyttet større usikkerhet til effekter av eksponering for midler med lavere giftighet, som for eksempel maurmidler benyttet mot svart jordmaur innendørs. Utsatte perioder for eksponering er oppgitt å være under graviditet (men også tiden før befruktning), samt i barndommen.

Risiko ved skadedyrangrep kontra kjemisk bekjempelse

Forskriftens § 3-2 beskriver et viktig prinsipp ved skadedyrbekjempelse: " Den som skal foreta skadedyrbekjempelse plikter å bruke det middel og den metode som gir minst skadevirkninger for miljø og helse som kan føre til ønsket resultat" (substitusjonsprinsippet).

I dette ligger at man skal benytte minst helseskadelige, effektive midler, men at man også må vurdere potensiell skade og omfang av problemet samt muligheten for å forebygge problemet uten å benytte kjemiske midler. Liten toleranse, eller frykt for skadedyr kompliserer ofte denne vurderingen og fører til en holdning der det kun dreier seg om å "bli kvitt problemet". Mangel på informasjon og kunnskap om bruk av kjemiske midler fører også ofte til at skadedyret anses som en større fare enn kjemisk bekjempelse i seg selv.

SPØRRESKJEMA OG GJENNOMFØRING

Det ble utarbeidet et spørreskjema med 14 spørsmål som omhandlet rutiner ved oppdagelse av skadedyr, bruk av firma for skadedyrbekjempelse etc. Skjemaene med følgebrev ble sendt (hovedsakelig på e-post) til de 61 barnehagene og 38 barne- og ungdomsskolene i Indre Østfold. Skjemaene ble sendt ut i slutten av mars måned 2008. Svarfrist for undersøkelsen var 15. April 2008. Skjema for spørreundersøkelse ble utarbeidet ved MHVIØ.

RESULTATER

Til sammen kom det inn svar fra 24 av 61 barnehager (39%) og 20 av 38 skoler (53%). Resultatene fra undersøkelsen presenteres i teksten, samt i tabellform etter hvert spørsmål gjengitt fra spørreskjemaet. Der svarene ikke lar seg presentere i form av tall/prosent er svarene forsøkt oppsummert i tekst under spørsmålet.

Skadedyr registrert i virksomhetene i perioden 2005-2007 var i all hovedsak mus, rotter og svart jordmaur (populært kalt "sukkermaur"). Av virksomhetene som svarte på undersøkelsen hadde ca 23 % hatt problemer med besøk av maur, 21 % hadde hatt besøk av både maur og mus, mens 23 % hadde hatt besøk av bare mus. Rotter hadde vært et problem ved 7 % av virksomhetene. De fleste tilfellene av "besøk" av skadedyr utløste tiltak i en eller annen form. Åtestasjoner mot maur ble benyttet i 27 % av virksomhetene, åtestasjoner mot mus eller rotter i 25 %, mens det i 18 % av virksomhetene (totalt) ble sprøytet mot maur (inne eller ute eller begge steder). Dersom man ser på kjemisk bekjempelse i de virksomhetene som faktisk hadde besøk av maur, ble dette utført i 8 av 19 virksomheter (42 %). Åtestasjoner ble benyttet i 11 av 19 virksomheter (58 %) med besøk av mus. I ett tilfelle ble det brukt kjemisk middel mot skogsmaur ute. Andre tiltak utført mot skadedyr var rydding og vasking, tetting av sprekker, tetting langs rør, sprøyting med salmiakkvann og varmt vann, osv.

De fleste kommunale barnehager og skoler hadde som rutine å kontakte vaktmester dersom skadedyr ble oppdaget. Vaktmestere utførte ofte tiltak som utsetting av mauråte, musefeller og tetting mot maur og mus. Vaktmester utførte ikke sprøyting med kjemiske midler i denne undersøkelsen. Vedvarende eller større mengder skadedyr utløste tilkalling av skadedyrbekjemper/firma. De fleste kommuner hadde faste avtaler med slike firmaer. Noe over halvparten av virksomheter i kommuner med avtaler hadde faste inspeksjoner/besøk av firma i virksomheten. Enkelte virksomheter manglet oversikt over firmaavtaler kommunen hadde inngått dersom de selv ikke benyttet disse. Oversikten over slike firmaavtaler basert på svarene i skjemaet, er derfor usikker. Faste besøk av firma besto ofte i påfyll av gift i åtestasjoner og årlig sprøyting mot maur, der dette var problem.

Det er sjelden eller aldri gitt varsel til foreldre ved gjennomføring av kjemisk bekjempelse som sprøyting eller utsetting av åtestasjon mot mus eller rotter. Åtestasjoner for mus og rotter ble ofte oppfattet som ufarlige dersom de var låst eller er plassert utenfor rekkevidde av barna. Mauråte var av enkelte ikke ansett som en helseisriko for barn.

Der barnehager eller skoler benytter firmaer til skadedyrbekjempelse, ble det forventet at firmaene selv har tilstrekkelig gode rutiner og kunnskap til å foreta de rette tiltakene på en sikker måte. Det ble stilt lite spørsmål eller krav til firmaet ut over ønsket om å bli kvitt skadedyrproblemet. Kontakten mot firma eller de som utfører bekjempelsen er ofte delt, siden vaktmester eller andre i kommunen gjerne håndterer avtalene administrativt. Virksomhetenes kontakt med firmaene skjer kun i en bekjempelsessituasjon eller på rutinekontroll.

Det går ikke tydelig nok fram av spørsmålene hvorvidt det spørres etter rutiner/plan ved eventuelle skadedyrsituasjoner, eller om det skal svares kun ut i fra opplevde situasjoner. Dette påvirker svarene til en viss grad. Enkelte spørsmål oppfordrer til å gi eksempler, men svarene her var ofte noe korte og litt lite utfyllende.

OPPSUMMERING AV SVAR PÅ SPØRRESKJEMA

1. Er det de siste 3 årene observert skadedyr (for eksempel rotter, mus, insekter) som har forårsaket bekjempelse av en eller annen art? I tilfelle hvilke skadedyr?

Svar fra	Antall	Prosent
Barnehager	15	63
Skoler	17	85
Totalt	32	73

2. Hvilket skadedyr (art) samt hvor (ute, inne), når (tidsrom) og i hvilket omfang (antall/mengde) er skadedyr observert?

Svar fra	Antall/prosent bare mus	Antall/prosent bare maur	Antall/prosent mus og maur	Antall/prosent rotter
Barnehager	2 (8 %)	7 (29 %)	4 (17 %)	2 (8 %)
Skoler	8 (40 %)	3 (15 %)	5 (25 %)	1 (5 %)
Totalt	10 (23 %)	10 (23 %)	9 (21 %)	3 (7 %)

3. Ved oppdagelse av skadedyr, hva er prosedyre og hvem utfører tiltak? (Eksempler: gjøres det tiltak som utsetting av feller eller åte av skolens/barnehagens/kommunens eget personale? Tas det kontakt med for eksempel vaktmester? Utfører vaktmester eller andre i kommunen tiltak? Hvor henter man informasjon om skadedyrtiltak fra? Når kontaktes firma/skadedyrbekjemper?

Svarene avhenger av om barnehagene er private eller kommunale. De kommunale har i all hovedsak som rutine å kontakte vaktmester/teknisk drift (som gjerne har ansvar for avtaler med firma). I de aller fleste tilfeller gjør også vaktmester noen tiltak selv (tetting mot mus og maur, oppsetting av feller og åtestasjoner). Noen svarer ut i fra at de har opplevd situasjoner med skadedyr, mens andre svarer ut i fra en oppskrevet eller tenkt rutine.

Så godt som alle har som prosedyre/plan på prosedyre, at de kontakter firma før eller senere - noen få umiddelbart - langt de fleste etter selv å ha vurdert situasjonen og eventuelt gjort enkle tiltak (vaktmester).

4. Hva slags tiltak er eventuelt blitt utført? For eksempel opprydding, fjerning av matkilder, fysiske tiltak/tetting mot mus eller maur, bruk av feller eller kjemisk bekjempelse (sprøyting/åtestasjon)

Svar fra	Forebyggende tiltak (rydding, vasking, tetting)	Kjemisk bekjempelse (sprøyting mot maur)	Kjemisk bekjempelse (åtestasjon gnagere)	Kjemisk bekjempelse (åtestasjon maur)	Feller (mus, rotter)
Barnehager	7 (29 %)	5 (21 %)	2 (8 %)	7 (29 %)	4 (17 %)
Skoler	7 (35 %)	3 (15 %)	9 (45 %)	5 (25 %)	5 (25 %)
Totalt	14 (32 %)	8 (18 %)	11 (25 %)	12 (27 %)	9 (20 %)

Andre tiltak; kokende vann (1) salmiakkvann (1)

I tabellen nederst på forrige side er det oppgitt antall behandlinger i prosent av alle virksomheter (som har svart på undersøkelsen), for å gi et bilde av hvor mange barnehager/skoler totalt som for eksempel hadde utført kjemisk bekjempelse mot maur. I tabellen under oppgis antall sprøytinger mot maur i prosent av antall virksomheter med besøk av maur, og gir dermed et bilde av hvor hyppig denne bekjempelsen velges ved opptreden av det aktuelle skadedyret.

Svar fra	Kjemisk bekjempelse (sprøyting mot maur)	Kjemisk bekjempelse (åtestasjon gnagere)
Barnehager	5 av 11 (46 %)	2 av 6 (33 %)
Skoler	3 av 8 (38 %)	9 av 13 (69 %)
Totalt	8 av 19 (42 %)	11 av 19 (58 %)

5. Er det gjort sikringstiltak mot barn ved kjemisk bekjempelse (for eksempel avsperring av områder, sikring av åte mot maur og gnagere ved bruk av åtestasjoner eller annet?)

Svar fra	Utilgjengelige åtestasjoner	Sprøyting utenom åpningstid	Andre tiltak	Ikke sikrede tiltak
Barnehager	7 (av 9)	1 (av 5)	Sperret av område ute (etter sprøyting mot skogsmaur!)	3*
Skoler	7 (av 14)	2 (av 3)	1 (eksempel ikke oppgitt)	3*
Totalt	14 (av 23)	3 (av 8)		6*

*Enkelte har gitt ufullstendige svar, for eksempel kun svart at åtestasjon er plassert utilgjengelig for barn uten å gi informasjon om situasjonen ved sprøyting (selv om sprøyting er utført).

Noen svarer at sikringstiltak ikke er aktuelt (pga utilgjengelig plassering, eller at for eksempel ungdomsskolebarn anses å være store nok til ikke å ha behov for sikringstiltak). En virksomhet fikk beskjed fra firma om at maurmiddelet ikke var skadelig for barn (derfor ingen sikringstiltak). Andre forventer at firma tar seg av sikring mot barn. En virksomhet svarer at de ikke anser åtestasjon som kjemisk bekjempelse.

6. Har kommunen/virksomheten fast avtale med skadedyrfirma?

Sjekkes det om disse er autoriserte?

Gi navn på skadedyrfirma og -bekjemper:

Svar fra	Antall	Prosent
Barnehager	8	33
Skoler	11	55
Totalt	19	43
Aktiv/ISS 12		
Rentokil 2		
Anticimex 2		
ABS 1		
Pelias 1		

(Virksomhetene har sjelden kontakten mot firmaene når det gjelder avtaler, og sjekker ikke om de har autorisasjon/vet ikke om dette)

7. Kommer firmaet på faste besøk eller etter ønske/varsel fra kommunen?

Svar fra	Antall Faste besøk:	Prosent
Barnehager	5	21
Skoler	5-8 (3 uklare/ikke svart)	25-40
Totalt	10-13	23-30

8. Gjennomfører firmaet inspeksjon der det identifiseres eventuelle skadedyr før tiltak gjennomføres? Eksempel?

Svar fra	Antall JA
Barnehager	1 (av 3 svar)
Skoler	3 (av 4 svar)
Totalt	4 (av 7 svar)

Mange har unnlatt å svare på spørsmålet. De som har svart, men ikke har hatt inspeksjon mener det er fordi de har vært sikre på forekomst av skadedyr ved tilkalling. Hovedinntrykk: Dersom skadedyr er observert og firma tilkalt på bakgrunn av dette, blir det ikke utført inspeksjon!

9. Utføres det rutinemessig kjemisk bekjempelse uten at skadedyr er observert f.eks gjentatt giftutlegging i åtestasjon mot rotter eller årviss sprøyting mot maur? (rutinemessig bekjempelse er i strid med skadedyrforskriften)

Hvis JA, hva slags bekjempelse?

De fleste har ikke svart på dette spørsmålet, eller de svarer at det har vært behov for bekjempelse i de tilfeller firmaet har vært på besøk (observert på forhånd).

10. Får virksomheten utfylt rapport etter besøk/utført tiltak av skadedyrbekjempere? Hvis nei, er det andre som får rapporten? (for eksempel kommunens vaktmester)

Mange av virksomhetene har ikke svart på dette. Dette fordi de ikke vet, eller fordi rapport kommer til vaktmester/teknisk virksomhet i kommunen. I tilfeller der vaktmester har svart på spørsmålene, oppgis at rapport er mottatt. Private barnehager mottar også rapport. Hovedinntrykk: firmaene sender rapporter, men kommunale virksomheter som skoler og barnehager har ikke oversikt over dette siden ansvaret ligger ved teknisk virksomhet/avdeling.

11. Gir skadedyrfirmaet virksomheten råd og informasjon om skadedyrets adferd og mulige forebyggende tiltak for å hindre problemer med skadedyr/insekter?

Hvis JA, gi gjerne eksempel:

Svar fra	Antall JA
Barnehager	3 (av 7 svar)
Skoler	4 (av 6 svar)
Totalt	7 (av 13 svar)

Mange har unnlatt å svare på spørsmålet. Enkelte svarer at informasjon ikke gis uoppfordret, mens en svarer "vet ikke".

12. Blir eventuell kjemisk bekjempelse varslet på forhånd til ansatte/foresatte/foreldre? Eventuelt når og hvordan?

Foreldre er, med ett unntak, IKKE varslet ved gjennomføring av kjemisk bekjempelse. Noen forsvarer dette med at det har vært mer eller mindre "akutt" bekjempelse de gangene det forekommer. En barnehage varslet foreldre da det var stor aktivitet av mus. En skole sier at de varsler ved hjelp av plakater som henges opp på skolen.

13. Gis det råd fra bekjemper/firma for hvordan personalet skal agere for å hindre at barn eksponeres for kjemikalier som brukes i bekjempelsen?

Hvis JA, eksempel:

Kun få barnehager har svart på spørsmålet. Svarene er som følger (totalt):

"Har fått tips om å lære barn at åtestasjoner ikke skal lekes med".

"Det forventes av barnehagen at nødvendig informasjon blir gitt av firmaet".

"Ja, ved riktig plassering"

"Det står i rapporten"

"Nei"

14. Gjennomføres det etterkontroll etter bekjempelsen for å sjekke om skadedyrproblemet er under kontroll? Av hvem/hvordan utføres dette?

Svar fra	Antall
Barnehager	3 nei (2 ikke aktuelt), 2 ja (av firma), 2 ja (av personalet)
Skoler	4 ja (av firma), 3 ja (av vaktmester/renholdspersonale)

DISKUSJON

Faste avtaler med skadedyrbekjemper/firmaer.

Faste avtaler med skadedyrbekjemper/firmaer ser ut til å være regelen mer enn unntaket i mange virksomheter. En del av de som har faste avtaler med firma, har også avtale om rutinemessige besøk av disse. Faste avtaler og rutinemessige besøk kan oppleves betryggende der skadedyr flere ganger har vært et problem. På den annen side er inntrykket at firmaavtaler og rutinemessig besøk oftere utløser kjemisk bekjempelse enn i virksomheter der firmaer tilkalles ved behov. Dette gjelder til dels ved sammenlignbare skadedyrproblemer, men kan til en viss grad også skyldes at virksomheter med tidligere skadedyrproblemer oftere benytter seg av slike avtaler/besøk. Det bør etter vår mening være tilstrekkelig å tilkalle skadedyrbekjemper i tilfeller der man klart opplever å ha behov for dette. Undersøkelsen viser videre at det verken etterspørres (av virksomheten) eller gis mye skadedyrinformasjon i forbindelse med besøk av skadedyrbekjemper. I tillegg er det grunn til å spekulere på om forebyggende bekjempelse eller råd om andre tiltak er mindre økonomisk lønnsomt og dermed i liten grad utføres, selv om dette hadde vært å foretrekke sett ut fra en helhetlig risikovurdering av type skadedyr og type bekjempelse. Som eksempel kan gis at feller mot mus ofte vil være å foretrekke framfor åtestasjoner med gift. Ved besøk av rotter kan det være lettere å forsvare bruk av åtestasjon med rottegift. Bruk av gift bør aldri gis inntrykk av å være "dagligdags" eller "uskadelig". I følge Folkehelseinstituttet skjer det stadig forgiftninger med dyr og barn som får i seg gift fra åtestasjoner. Folkehelseinstituttet opplyser også at det finnes også eksempel på forgiftning av barn etter utlegging av korn med gift i en barnehage i Oslo. Tilfellet ble politianmeldt.

Informasjon om skadedyr og bekjempelsestiltak - vurdering av risiko.

Vurdering av omfang av skade og skadedyr er av betydning for tiltak som settes i gang. Tiltak som velges påvirkes i tillegg av menneskers svært ulike toleranse for skadedyr. Mange synes det er svært ubehagelig dersom svart jordmaur ("sukkermaur") vandrer rundt innendørs. Det er ikke uvanlig at svart jordmaur kommer inn på våren, for så i mange tilfeller å forsvinne av seg selv etter en tid når mattilgangen ute øker. Svart jordmaur gjør i utgangspunktet liten skade. Likevel brukes det relativt ofte kjemiske bekjempelse mot svart jordmaur, og i undersøkelsen kommer det fram at sprøyting innendørs mot svart jordmaur i barnehager er utført (av skadedyrbekjemper). Bekjempelse er utført uten å varsle foreldre og samtidig som små barn er tilstede. De ansatte i virksomhetene har naturlig nok stor tillit til firmaer hva sikring av barn angår. En generell holdning om at midlene "ikke er farlige" ser ut til å være utbredt. Vi mener at ved bruk av kjemiske bekjempelsesmidler skal forholdsregler uansett tas der barn er tilstede. I stedet for å tone ned frykt for kjemiske bekjempelsesmidler, burde det gis bedre informasjon om skadedyr og forebyggende bekjempelse. Det er utvilsomt skadedyrbekjemperns ansvar å sikre barn og formidle informasjon. Regelverket slik det er i dag, fungerer etter vår mening ikke alltid etter intensjonen. Dette gjelder også muligheter for å oppdage avvik under vanlige tilsyn med skadedyrfirmaer etter forskriften. Firmaet som framsto med de dårligste rutiner i forbindelse med bruk av bekjempelsesmidler (sikring av barn, varsling av foreldre), hadde for relativt kort tid tilbake, hatt revisjonstilsyn uten at større avvik i rutiner ble avdekket. Større kunnskap blant de ansatte kunne antakelig også ført til større krav stilt til firmaene og til forholdene rundt bekjempelsen.

Hvor riktig er situasjonsbildet i denne undersøkelsen?

Antall virksomheter som har svart på spørreskjemaet anses å være tilstrekkelig til å gi et relativt riktig bilde av situasjonen rundt skadedyrbekjempelse i barnehager og skoler. Den gir også et sannsynlig bilde av forekomst og type skadedyr i barnehager og skoler i Indre Østfold.

Omfanget av kjemisk bekjempelse oppgitt i svarene kan være preget av at ansvaret for kontakt med skadedyrbekjemperfirma er noe uklart i enkelte tilfeller. Det er sannsynlig at det kan være en underestimert antall bekjempelser ettersom det ikke er totalt samsvar mellom firmaets rapporter sendt til kommunen og virksomhetenes svar i samme kommune/virksomheter. Undersøkelsen kan av enkelte ha blitt oppfattet som et tilsyn med de ansattes rutiner mer enn en undersøkelse om hvordan firmaer opptrer når de gjør tiltak i kommunale virksomheter. På tross av slike mulige feilkilder er antallet svar likevel så stort at hovedkonklusjonene kan antas å være riktige.

Indre Østfold er en region med mange små landkommuner. Ingen av de større firmaene som driver skadedyrbekjempelse har hovedkontor i regionen. Større kommuner vil trolig være mer uoversiktlige når det gjelder ansvar for avtaler og krav som settes til firmaer som driver skadedyrbekjempelse. Behovet for slike firmaer vil også kunne øke med økende kommunestørrelse. Små kommuner kan tenkes å være mer oversiktelige også med tanke på hva som er problemet i den enkelte virksomheten, som for eksempel forekomst av skadedyr og behov for enkle tiltak. Av dette følger at undersøkelsen ikke nødvendigvis representerer situasjonen i en større kommune/by når det gjelder omfanget av kjemisk skadedyrbekjempelse. Bildet som framkommer i undersøkelsen skulle likevel gi et brukbart inntrykk av hvordan firmaer opererer i kommunale virksomheter, og hva virksomhetene selv mangler/har behov for av informasjon i tilknytning til problemer med skadedyr.

Forebyggende kontra kjemisk bekjempelse av skadedyr.

På tross av tidligere nevnte tilfeller, ser mange virksomheter og kommuner ut til å være flinke til å gjøre egne, forebyggende tiltak mot skadedyr før de kontakter firmaer. Det framgår av svarene i undersøkelsen at firmaene ofte kommer på anmodning ved oppdagelse av skadedyr, og dermed setter i gang kjemiske tiltak umiddelbart uten å kartlegge eller inspisere i nevneverdig grad. En tilkalling på bakgrunn av observert skadedyr kan naturlig nok fort oppfattes som en "bestilling" av et utrydningsoppdrag. Firmaene har etter vår mening likevel plikt til selv å undersøke og informere om forebyggende tiltak. Det svikter på å gi gode råd om andre/alternative tiltak samt å varsle foreldre om at kjemisk bekjempelse utføres. Det er til en viss grad forståelig at åtestasjoner ikke alltid anses som et tiltak som skal utløse varsel. Kjemisk bekjempelse i form av sprøyting, for eksempel mot maur, bør etter vår mening uansett alltid varsles. Det bør utføres etter at barn er gått hjem for dagen eller rett før helg. Uansett bør barn etter vår mening ikke være tilstede mens det utføres kjemisk bekjempelse av denne typen.

KONKLUSJONER

Firmaene har plikt til å bruke minst skadelige middel og metode samt til å bidra med informasjon. I følge resultatene i undersøkelsen fungerer dette dårlig. Enkelte av rutinene som framkommer i undersøkelsen er etter vår mening ikke akseptable. Spesielt med hensyn på varsling av foreldre/foresatte og bruk av kjemiske midler mens barn er til stede er dette uakseptabelt. At dette firmaet for ikke lenge siden hadde hatt revisjonstilsyn uten at avvik ble avdekket, forteller at dagens regler og tilsynsform ikke er tilstrekkelig til å avdekke avvik i praksis. Etter vår oppfatning ville strengere krav i lovverket kunne avverget tilfeller med uakseptable rutiner rundt skadedyrbekjempelse. Som eksempel kan nevnes krav om meldeplikt til kommunen før tiltak utføres i barnehager. I Sverige er slik bekjempelse meldepliktig (i følge informasjon fra Folkehelseinstituttet) og vi ser ingen spesiell grunn til at dette ikke skulle kunne gjennomføres også i Norge.

Omfanget av kjemisk bekjempelse i barnehager og skoler i Indre Østfold er ikke avskrekkende, men unødig kjemisk bekjempelse forekommer! Enhver unødig kjemisk bekjempelse i barnehager betyr å utsette barns helse for unødig risiko, om enn aldri så liten. Vi vet for lite om effektene av totale belastninger av kjemiske stoffer på helsa til ikke å bruke føre-var prinsippet.

Økt kunnskap både om skadedyr og om farer ved bruk av bekjempelsesmidler, kunne trolig avverget eller ført til strengere sikring ved enkelte av de utførte kjemiske tiltakene i undersøkelsen. Denne slutningen trekkes etter at enkelte virksomheter i ettertid har unnlatt å tilkalle skadedyrbekjempere som følge av informasjon fra MHVIØ om krav i forskrift og om forebyggende tiltak generelt.

Miljørettet Helsevern i Indre Østfold (MHVIØ) ønsker på bakgrunn av undersøkelsen å følge opp aktuelle firmaer. Vi vil også vurdere hvordan vi kan gi bedre informasjon om skadedyrbekjempelse til kommunene og virksomhetene.